

طراحی الگوی مؤلفه‌های عملکردی نظام آموزش عالی با استفاده از تحلیل تم برات محمد عاشقی^۱، بهرتک اسماعیلی شاد^۲، مریم حافظیان^۳

چکیده

تحقیق حاضر با هدف طراحی الگوی مؤلفه‌های عملکردی نظام آموزش عالی با استفاده از تحلیل تم انجام شد. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ رویکرد، پیمایشی-توسعه‌ای، و از لحاظ نوع، کیفی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق گروهی از خبرگان شامل اساتید دانشگاهی، مدیران ارشد آموزش عالی، و مشاورین مجرب در حوزه مدیریت آموزش عالی بودند که بر اساس روش نمونه‌گیری نظری، از میان آنها، ۱۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق، مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با خبرگان بود. جهت اطمینان از روایی و پایایی مصاحبه‌ها، از دو تکنیک یعنی استفاده از فرآیندهای ساختار یافته از مصاحبه‌های همگرا، و وجود حداقل دو نفر برای انجام مصاحبه به صورت جداگانه اما موازی با یکدیگر، استفاده شد. همچنین، روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق، روش کیفی تحلیل تم بوده است. سرانجام نتایج تحقیق منجر به ارائه الگویی در حوزه عملکرد نظام آموزش عالی شامل سه بعد آموزش، پژوهش و فرهنگ شد و مجموعاً پانزده مؤلفه به این ابعاد اختصاص یافت.

کلید واژه‌ها: عملکرد، نظام آموزش عالی، تحلیل تم.

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۲/۲۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۱

^۱ - دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

barat.asheqi@gmail.com

^۲ - استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (نویسنده

مسئول) esmaeili@bojnourdiau.ac.ir

^۳ - استادیار گروه مدیریت، موسسه آموزش عالی ادیب، ساری، ایران. ma.hafez@yahoo.com

مقدمه

دانشگاه‌ها مهمترین محل تولید علم محسوب شده و سازماندهی تحقیقات دانشگاهی از مهمترین راهبردهای مؤثر در پیشرفت جامعه است. ارزیابی دانشگاه‌های دنیا از سوی نظام‌های رتبه‌بندی جهانی امری است که در دستور کار این نظام‌ها قرار گرفته است (ملگویزوگارد و يتانو^۱، ۲۰۲۱؛ برون و آرونز^۲، ۲۰۲۲). در ایران، نظام آموزشی عالی در دو دهه گذشته با چالش‌های بسیاری مواجه شده است. تأسیس مراکز آموزش عالی متعدد با عناوین مختلف، فارغ‌التحصیلان فاقد تبحر و مهارت در حیطه تخصصی خودشان، بیکاری فارغ‌التحصیلان و رد شدن بسیاری از آنان در مصاحبه‌های علمی برای استخدام و غیره نمونه‌ای از این چالش‌ها و به بیانی آسیب‌های جامعه فارغ‌التحصیلان می‌باشد. نظام آموزش عالی جهت مقابله با این چالش‌ها از توجه به حفظ، بهبود و ارتقای کیفیت در محیط آموزش عالی بازمانده است (خادمی کله‌لو، ۱۳۹۶).

دانشگاه‌ها طی قرن‌های گذشته با منظور داشتن دیدگاه سنتی نسبت به دانش، برنامه‌های درسی را چنان تنظیم کرده‌اند که دانش به خاطر ماهیت آن مورد توجه قرار گرفته است (فرناندز لویز^۳ و همکاران، ۲۰۱۸؛ فلک^۴، ۲۰۱۹). در این دیدگاه سنتی ضرورت گنجاندن مفاهیم و مباحث در برنامه آموزشی صرفاً در چارچوب انتقال مطالب به دانشجویان بوده است. وانگهی به واسطه تحولات معاصر، ارزش عملی دانش و کاربرد آن مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا، ایجاد نهادها و سازمان‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی گوناگون برای ارزیابی و اعتبارسنجی آموزش عالی جهت بهبود کیفیت آموزش، پژوهش و عرضه خدمات تخصصی دانشگاه‌ها اهمیت پیدا کرده است (خشکاب، ۱۴۰۰).

موضوع بهبود عملکرد همواره چالش مهم سازمانها بوده است (الحسینی و سوداح^۵، ۲۰۱۵). عملکرد در تمام پژوهش‌های تجربی و مطالعات سازمانی به عنوان متغیر وابسته نهایی محسوب شده، و تمام مطالعات در جستجوی این هستند که چه عواملی بر عملکرد اعضای سازمان مؤثر

¹ -Melguizo-Garde and Yetano

² -Brown and Irons

³ -Fernández-López

⁴ -Felce

⁵ -Al-Hosaini, Fahmi Fadhl, and Saudah

بوده، و سازمانها را اثربخش می‌سازند، یا از اثربخشی آنها می‌کاهند (آلانی، خان و مانوئل^۱، ۲۰۱۸). لازمه پرداختن به تحلیل شکاف عملکرد در نظام آموزش عالی بررسی و شناخت وضع موجود و به ویژه آسیب‌های آن است (پیتراک^۲ و همکاران، ۲۰۱۵). بی تردید، هنگامی نظام آموزشی کشور خروجی با کیفیت خواهد داشت که از فرایندهای آموزشی و برنامه‌های درسی با کیفیت استفاده نماید؛ این در شرایطی است که در کشور در سال‌های اخیر، کیفیت آموزش به موازات گسترش پوشش‌های آموزشی و رشد کمی، دچار افول شده است (صمدیان، ۱۴۰۱).

رویکردهای دانشگاهی در ایران بیشتر معطوف به کارکرد آموزشی آن و آن هم آموزش نظری مبتنی بر یادگیری طوطی وار و به دور از هر نوع خلاقیت و نوآوری و زمینه کاربردی بوده است. محتوای آموزش بیشتر ترجمه‌ای و وارداتی و به تعبیری غیربومی بوده است و ایرانیان در خلق آن نقش اساسی نداشته‌اند. تصور عموم این بوده است که علم وجود دارد و کسب کردنی است و نه ابداع شدنی، این سطحی‌نگری و خود کم بینی علمی و تصور ایستا از علم و آموزش، در نظام آموزشی دانشگاه‌های ایران در گذشته وجود داشته است (شاگردکانی، ۱۳۹۷: ۴۷).

یکی از مراحل انجام مدیریت عملکرد، به طور مشخص به تحلیل عملکرد و علل شکاف می‌پردازد (گورلیک و سمبسی^۳، ۲۰۲۰). تحلیل عملکرد بر عواملی که عملکرد گروهی و فردی و سازمانی را تسهیل می‌کنند، تأکید می‌ورزد (کریسلی^۴ و همکاران، ۲۰۱۸). به طور کلی تحلیل عملکرد بر مبنای چند هدف اصلی صورت می‌گیرد که عبارتند از مشخص نمودن وضعیت موجود عملکرد از طریق منابع متعدد؛ مشخص نمودن وضعیت بهینه یا ایده آل عملکرد از طریق همان منابع؛ کشف عوامل مؤثر بر عملکرد (شامل تقویت‌کننده و تضعیف‌کننده عملکرد)؛ بکارگیری و متناسب کردن رویکردها و روشها براساس نوع درخواست یا نیاز سازمان؛ طراحی راه حل‌ها بر مبنای آنچه تاکنون بدست آمده است؛ و نهایتاً طراحی استراتژی‌هایی برای اندازه‌گیری پیشرفت کار، قضاوت در خصوص ارزش آن و بهبود مستمر تلاش صورت گرفته است (پرونای^۵ و همکاران، ۲۰۲۲). در واقع تحلیل عملکرد نوعی اقدام پژوهی قلمداد می‌شود (انگوئر^۶، ۲۰۱۶). اقدام پژوهی از طریق

¹ -Alani, Khan and Manuel

² -Pietrzak

³ -Gürlek and Çemberci

⁴ -Cricelli

⁵ -Pronay

⁶ -Ngware

تعریف مسأله، به حل مشکلات و بحرانهای معین کمک نموده، زمینه آن را کشف کرده، اجزای آن را تحلیل می‌کند و استراتژی‌هایی جهت حل آنها ارائه می‌دهد که این چیزی جز ماهیت فرایند تحلیل عملکرد نیست (ژای و تیان^۱، ۲۰۲). تحلیل عملکرد می‌بایست دو ضرورت اصلی را محقق نماید، اول آنکه باید کامل باشد. بدین معنا که تمام تغییرات مورد نیاز در عملکرد را نشان دهد و دوم آنکه تحلیل می‌بایست درست و دقیق باشد، یعنی اینکه واقعیت موقعیت را منعکس کند. آنچه در تحلیل عملکرد بیش از هر چیز اهمیت دارد، انتخاب پارادایم و چارچوب مناسب است (روزبه، تیمورنژاد و ربیعی‌مندجین، ۱۴۰۰).

تحلیل عملکرد در آموزش عالی به خصوص دانشگاه آزاد اسلامی و شناسایی شکاف عملکرد و علل و ریشه‌های آن، امر بسیار مهمی است که می‌تواند ضمن اتلاف هزینه‌ها و بهبود کیفیت خدمات دانشگاه‌ها، رضایت دانشجویان و سایر افراد مرتبط با آموزش عالی را نیز به همراه داشته باشد. همچنین در برنامه پنجم توسعه نیز بهبود عملکرد آموزش عالی توجه ویژه‌ای شده است. در این برنامه با توجه به تغییرات سریع و بنیادی آموزش عالی کشور در دهه اخیر، بررسی و تحلیل کیفیت عملکرد آموزش عالی از اهمیت بالایی برخوردار است. با مرور برنامه توسعه پنجم در می‌یابیم که به نقش توسعه کیفیت عملکرد و ارزیابی این کیفیت براساس معیارها و خط‌مشی‌های مختلف مانند میزان جذب دانشجو، کیفیت آموزش، میزان تولیدات علمی، عملکرد هیئت علمی و غیره تاکید شده است (شیدوشی و شیدوش، ۱۴۰۰). با وجود اینکه شناخت تحلیل عملکرد در هر نوع سازمان خصوصی یا عمومی واجد اهمیت است اما کاهش سود در سازمان‌های خصوصی به عنوان عامل هشدار دهنده مهمی عمل می‌کند که مدیران را به شناخت وضعیت و علل شکاف و می‌دارد. در چنین مواردی معطوف کردن توجه مدیران به شکاف موجود امری بسیار دشوار و نیازمند به ابزارهای علمی است.

آموزش عالی امروز، آموزش عالی دیروز نیست و از نظامی که سابقاً تک‌نقشی و تک‌نهادی و عمدتاً با کارکردهای معین آموزشی بود، متفاوت است (عزیزی^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). امروزه از نظام آموزش عالی پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری‌های چندگانه انتظار می‌رود. از یک سو باید با توسعه مرزهای دانش و سیاست پژوهی‌ها و مطالعات خود به نیازها و مسائل جامعه و سایر نظام‌ها و

¹ -Zhai and Tian

² -Azizi

نهادهای در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تدبیری و راهکاری بیندیشد و از سوی دیگر باید مسائل و امورات دانشگاه‌ها و مؤسسات تحت پوشش خود را نیز به سامان برساند (اودوفیا^۱، ۲۰۲۱). در واقع، نظام آموزش عالی، نظامی چند بعدی و با گستره‌ای از رسالت‌ها و کارکردها و شبکه‌ای از ذی‌نفعان و کنشگران متعدد است و این مسئولیت نظام آموزش عالی را به نسبت سایر نظام‌ها سنگین و دو چندان می‌کند. در چنین فضایی و برای اطمینان از تحقق این مسئولیت‌ها، آموزش عالی باید به طور مستمر به پایش، عارضه‌یابی و آسیب‌شناسی کارکردها و عملکردها و سیاست‌های اجرائی خود اقدام نماید و با دریافت بازخوردهای به موقع و مناسب، بازنگری‌ها و اصلاحات لازم را در سیاست‌های جاری و یا تدوین بسته‌های سیاستی جدید به کار گیرد (شکرزاده، ۱۳۹۶: ۵۴). نظام مسائل سیستم‌های پیچیده‌ای مانند آموزش عالی را نمی‌توان صرفاً بر اساس علایق پژوهشی پژوهشگران و سیاست‌پژوهان و از طریق احصاء و تجزیه مسائل آن به فهرستی از مسائل پراکنده و پاره پاره و مستقل و منفرد تبیین نمود؛ چرا که این مسائل، بهم وابسته، متکامل، متعامل، متأثر از هم بوده و بعضاً ماهیت گلوگاهی و شاهراهی دارند. گلوگاهی و شاهراهی بدین معنی که مسئله‌شناسی و حل این نوع مسائل، به تعبیری به حل مسائل سایر حوزه‌ها و بخش‌ها و یا کاهش تبعات آن‌ها کمک می‌کند (پاندا^۲، ۲۰۲۲). بر این اساس، بخش عمده مسائل جاری و فرایندی نظام آموزش عالی ایران ناشی از کاستی‌ها و ناراستی‌های سیاستی در مسائل گلوگاهی و شاهراهی است. به طور مثال، کاستی‌ها و ناراستی‌های موجود در سیاست‌های کلان توسعه کیفی و کمی آموزش عالی، نظام سنجش و پذیرش و عدم تناسب نظام آموزش با نظام اشتغال و بازار کار و ... از جمله مسائلی هستند که پائین‌ترین سطوح و خرده‌نظام‌های نظام آموزش عالی را نیز دچار کاستی‌ها، کژکارکردی‌ها و بدکارکردی‌ها نموده است (اسلامی، ۱۴۰۰).

پرونای^۳ و همکاران (۲۰۲۲)، پژوهشی را با عنوان «عملکرد دفاتر انتقال فناوری دانشگاه: شواهدی از اروپا و ژاپن» به انجام رساندند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تعبیه داخلی دفاتر انتقال فناوری در دانشگاه مهم‌ترین عامل در تعیین عملکرد دفاتر انتقال فناوری دانشگاه است. عملکرد دفاتر انتقال فناوری دانشگاه‌ها به طور مثبت تحت تأثیر قابلیت‌های بازاریابی و تعبیه اجتماعی آن است.

¹ -Udofia

² -Panda

³ -Pronay

مدیریت سختگیرانه پورتفولیوی ثبت اختراع تأثیر قابل توجهی بر عملکرد دفاتر انتقال فناوری دانشگاه ها در ژاپن ندارد و تأثیر منفی بر عملکرد دفاتر انتقال فناوری دانشگاه‌های اروپایی دارد. کیبی، وانیا و اوامو^۱ (۲۰۲۰)، پژوهشی را با عنوان رابطه بین تجزیه و تحلیل داده های بزرگ و عملکرد سازمانی دانشگاه فنی کنیا و دانشگاه استراثمور در کنیا به انجام رساندند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که اکثر متغیرهای عملکرد سازمانی مانند نوآوری، خلاقیت، اثربخشی، بهره‌وری و کارایی به طور مثبت با انجام تجزیه و تحلیل داده های بزرگ در هر دو موسسه تحت تاثیر قرار می گیرند. نتایج نشان می‌دهد که دانشگاه فنی کنیا رابطه منفی بین تجزیه و تحلیل داده‌های بزرگ و رقابت و سودآوری نشان می‌دهد در حالی که دانشگاه استراثمور رابطه مثبتی بین دو متغیر نشان داد. از نظر تحلیل رگرسیون، یافته‌ها نشان داد که دانشگاه استراثمور رابطه خوبی بین متغیرهای مستقل و وابسته نشان داد در حالی که دانشگاه فنی کنیا تأثیر ضعیفی داشت. آلانی^۲ و همکاران (۲۰۱۸)، پژوهشی را با عنوان «ارزیابی عملکرد دانشگاه و نقشه‌برداری استراتژیک با استفاده از کارت امتیازی متوازن (BSC): مطالعه موردی دانشگاه صحار، عمان» به انجام رساندند. نتایج این تحقیق نشان داد ارتباط قوی بین نقشه راه استراتژیک و چهار دیدگاه BSC وجود دارد. چن و لین^۳ (۲۰۱۳) مطالعه ای که با عنوان «کاربرد تحلیل اهمیت-عملکرد جهت بهبود بازاریابی داخلی مدیریت بیمارستان در تایوان» انجام گرفت. محقق انتظارات و ادراکات کارکنان از بازاریابی داخلی بیمارستان را بررسی می کند و با شبکه تحلیلی اهمیت-عملکرد به ارزیابی منافع بازاریابی داخلی بیمارستان از دیدگاه کارکنان می پردازد. پرسشنامه به صورت مقیاس ۵ درجه ای لیکرت طراحی گردید. این مطالعه در یکی از بیمارستان های تایوان و به تعداد ۲۵۷ نمونه انجام شده است. چهار منطقه ماتریس IPA طراحی گردیده است. محقق پنج آیتم استخراج از مروری بر متون بررسی کرده است که شامل ۱. محیط و حمایت کاری ۲. ارتباطات سازمانی ۳. آموزش ۴. انگیزه ۵. توانمند سازی که هر کدام از این پنج آیتم زیر شاخه هایی داشتند. سپس این آیتم در ماتریس IPA ترسیم شدند. در منطقه اول یا منطقه تمرکز، کمک های فوری در آیتم محیط کاری و ۳ شاخه فرعی آیتم انگیزه قرار داشت که منطقه قابل توجه مطالعه می باشد. بنابراین بر اساس این

¹ -Kibe, Kwanya, and Owano

² -Alani

³ -Chen and Lin

ماتریس سازمان باید جهت بهبود در این موضوع منابع مالی خود را به این آیتم اختصاص داده و درخور توجه بیشتری باشد. میراندا و همکارانش^۱ (۲۰۱۰) در تحقیقی با عنوان تجزیه و تحلیل اهمیت عملکرد در خدمات مراقبت‌های بهداشتی اولیه: دیدگاه مدیران در مقابل بیماران با تحلیل IPA، تفاوت در دیدگاه مدیران و بیماران را مورد بررسی قرار دادند. در این مطالعه پرسشنامه ای ۲۵ آیتمی از ابعاد کیفیت که شامل (ملموسات، کادر درمانی، کادر غیر درمانی و کارایی) بودند، با مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت طراحی گردید. نتایج نشان داد که بیماران و مدیران درک بسیار متفاوتی از کیفیت خدمات دارند. نتایج مطالعه برای محققان و مدیران خدمات سلامت قابل بحث می باشد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که مدل سودمند IPA به عنوان ابزار مدیریتی در شناسایی مناطقی که منابع بازاریابی باید به منظور بهبود و افزایش کیفیت خدمات سلامت اختصاص داده شود، به کار برده می شود. ملموسات (پاکیزگی، تجهیزات و موقعیت) در بیماران در منطقه دوم (ادامه وضع موجود) و در مدیران آیتم موقعیت جهت دسترسی در مناطق کم اولویت و پاکیزگی و تجهیزات در منطقه بحرانی قرار داشتند. ابعاد دیگر این مطالعه کارکنان درمانی، کارکنان غیر درمانی و کارایی، هر کدام با توجه به دیدگاه مدیران و بیماران در منطقه متفاوتی از مناطق IPA قرار داشتند. کی چورن^۲ (۲۰۰۴) مطالعه ای با عنوان تجزیه و تحلیل اهمیت عملکرد کیفیت خدمات در بخش‌های اداری در دانشگاه‌های خصوصی در تایلند به انجام رساند. این مطالعه با استفاده از مدل IPA واز دیدگاه ۴۵۰ دانشجو و ۳۹۰ پرسنل و مقایسه دو گروه انجام شد. در این تحقیق از ابعاد پنج گانه سروکوال استفاده گردید. شکاف بین اهمیت و عملکرد محاسبه شد. در تمام ابعاد شکاف معناداری بین اهمیت و عملکرد مشاهده شد. اما با وجود شکاف معنادار کلیه ابعاد به طور میانگین در منطقه دوم (ادامه وضع موجود) از هر دو دیدگاه قرار داشتند. اما زیر شاخه های ابعاد به طور تک تک هم محاسبه شد که در کارکنان در منطقه دوم قرار داشتند. اما تعدادی از زیر شاخه های ابعاد در دانشجویان در منطقه اول (بحرانی) قرار داشتند که عبارتند از: دوستی و گرمی کارکنان، سطح ادب و احترام کارکنان، دسترسی آسان به کارکنان و توجه به جزئیات ارائه خدمات). بنابر این نتایج مطالعه نشان داد که باید بهبود کیفیت خدمات در واحد های اداری دانشگاه انجام پذیرد.

---

¹ -Miranda et al.

² -Kitcharoen

خشکاب (۱۴۰۰) پژوهشی را با هدف ارزیابی کارایی عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشگاه های صنعتی ایران به انجام رساند. نتایج این تحقیق نشان دهنده: وجود ناکارایی در واحدهای دانشگاهی، تفاوت درجهی ناکارآمدی در واحدهای دانشگاهی مختلف، کاهش میانگین کارایی کل دانشگاه-های منتخب در سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سال ۱۳۹۴، کاهش میانگین کارایی آموزشی و افزایش میانگین کارایی پژوهشی دانشگاه‌های منتخب در طول زمان، عدم وجود ناهمسانی واریانس داده‌ها در تحلیل مرز تصادفی، و همخطی بین برخی متغیرهای توضیحی از جمله اعضاء هیات علمی و بودجه در آزمون عامل تورم واریانس بود. در روش تحلیل مرز تصادفی، علاوه بر ناکارایی فنی، ناکارایی تصادفی و ضریب کشش نهاده‌ها بر ستانده‌های آموزش و پژوهش نیز برآورد شد تا نقشه راه مطلوبی پیش‌روی سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان واحدهای دانشگاهی برای اتخاذ تصمیمات اثربخش ترسیم کند. خورشیدی (۱۳۹۹)، پژوهشی را با هدف بررسی تاثیر ابعاد مدیریت ارزش بر عملکرد سازمانی مبتنی بر استاندارد آموزشی ایزو ۱۰۰۱۵ در دانشگاه فرهنگیان بوشهر به انجام رساند. یافته‌های این تحقیق نشان داد ابعاد مدیریت ارزش بر بهبود عملکرد دانشگاه فرهنگیان واحد بوشهر تاثیر مثبت و معنی داری دارد. غربا، دهباشی و رحیمی (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی گسست آموزشی: فاصله برنامه درسی قصد شده و کسب شده در نظام آموزش عالی ایران پرداخته‌اند. روش تحقیق در این پژوهش مصاحبه ساختار یافته بود یافته های حاصل از مصاحبه نشان داد عدم تخصص افراد در تدوین برنامه درسی، کمبود منابع (انسانی، فنی، مادی)، عدم اعتقاد تربیتی راسخ اعضاء هیأت علمی دانشگاه ها نسبت به نقش برنامه درسی، عدم آشنایی با کاربردهای برنامه درسی در محیط زندگی و کاری، عدم وضوح و شفافیت اهداف، عدم درک و فهم اهداف، عدم برانگیزانندگی محتوای برنامه درسی، عدم آموزش صحیح استادان در خصوص اهمیت اجرای صحیح برنامه های درسی، نبود نظارت و ارزشیابی استاندارد از سوی مدیران دانشگاهی، عدم وجود امکانات کافی برای برخی دروس کارگاهی و آزمایشگاهی، نبود نظام صحیح ارزشیابی عملکرد استادان، انتصاب افراد غیر متخصص در پست های مدیریتی مربوط به حوزه آموزش، آرمانی دور از دسترس بودن برخی از برنامه های درسی و عدم تطابق آنها با واقعیت های موجود و ملموس در جامعه و دانشگاه و عدم شور و شوق و رغبت دانشجویان جهت کسب برنامه درسی قصد شده از مهمترین دلایل شکاف بین برنامه درسی قصد شده و کسب شده

می‌باشد. فخاری و دادگر (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی شکاف عملکرد در دانش آموختگان رشته حسابداری پرداختند. نتایج این تحقیق بر ضرورت توجه در زمینه همسویی دانشگاه با نیازهای حرفه‌ای تاکید می‌کند. تورنگ و همکاران (۱۳۹۷)، پژوهشی را هدف ارائه مدل بومی ارزیابی تأثیر مدیریت دانش بر عملکرد دانشگاه‌های منتخب کشور با میانجی‌گری توانمندی فرایند سازمانی به انجام رساندند. نتایج این تحقیق نشان داد که مدیریت دانش به عنوان یکی از رویکردهای مهم و ارزشمند دانشگاه‌های امروزی محسوب می‌شود که با استقرار چنین سیستمی می‌توان از خروج و زائل شدن دارایی‌های فکری سازمان جلوگیری کرد. و دانشگاه‌ها می‌بایست به متغیر توانمندی فرایند دانش و توانمندی فرایند سازمانی در جهت عملکرد بهتر توجه بیشتری نمایند. مشایخی، صالحی و عنایتی (۱۳۹۷) تحقیقی را با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های شکاف عملکرد در سازمان تأمین اجتماعی انجام دادند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که شکاف عملکرد در سه بُعد سبک راهبری، محیط کاری و مدیریت نیروی انسانی قابل توضیح است؛ براساس یافته‌های مذکور در بعد اول، مولفه‌های رویکرد استراتژیک، محیط کار تعاملی و شفاف، سبک تفویض اختیار و بازخوردگیری از ذینفعان، در بعد دوم، مولفه‌های مدیریت عملکرد، نظام استخدام و انتصاب، کارآمدی ابزارهای انگیزش شغلی، آموزش اثربخش، نظام جبران خدمت و دانش تخصصی و در نهایت در بعد سوم مولفه‌های انتظام اخلاقی و اطلاعاتی، فرهنگ مشارکتی و دانش محوری نتایج بدست آمده از این تحقیق بوده است. گلیچ (۱۳۹۶) در پژوهش خود جهت بررسی عملکرد واحدها، از تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها استفاده کرده است. تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها، ابزاری برای رتبه‌بندی و شناسایی واحدهای کارا و ناکارا است. از آنجایی که در بسیاری از موارد واحدهای تصمیم‌گیرنده در یک سازمان دارای مقادیر میانی هستند و همچنین در برخی مواقع مقادیر موجود در دنیای واقعی برای ورودی‌ها و خروجی‌ها مبهم و غیرقطعی هستند، استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌های کلاسیک، ما را به نتیجه قطعی نمی‌رساند. در این مطالعه، یک مدل جدید برای تحلیل پوششی داده‌ها دو مرحله‌ای فازی ارائه شده است. کارایی کارگاه‌های صنعتی مورد ارزیابی قرار گرفته است. شیرویه زاد، سیفی و بیاتی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به تحلیل شکاف و تجزیه و تحلیل عملکرد پرداخت و در این تحقیق بر اهمیت ابعاد کیفیت خدمات به تفکیک گرایش تحصیلی تأکید ورزید. تحلیل شکاف کیفیت خدمات به تفکیک گرایش‌های مالی، سیستم بهره‌وری و صنایع می‌باشد. یافته‌های این تحقیق نشان دهنده

فاصله معنادار بین عملکرد-اهمیت پنج بعد کیفیت خدمات شامل تضمین، پاسخگویی، همدلی، قابلیت اطمینان و ملموسات می باشد. بیشترین شکاف مربوط به بعد تضمین و کمترین شکاف متعلق به ملموسات است. نتایج تحلیل دسته بندی ابعاد، تضمین و پاسخگویی را جزء ابعاد بااولویت بالاتر قرار داده است.

دانشگاه آزاد اسلامی شبکه علمی، تربیتی و فرهنگی یکپارچه، دارای توزیع جغرافیایی گسترده منطقه‌ای همراه با کارکردهای اجتماعی، اقتصادی و فناوری است که به واسطه اقبال مردمی و حضور فعال و هوشمندانه شعب آن در پهنه های جغرافیایی و اجتماعی سرزمینی و فراسرزمینی، فرصت های برابر در رشته های متنوع تحصیلی برای اقشار مختلف اجتماعی فراهم می کند. این دانشگاه بعنوان دانشگاه و نهاد موثر در نظام آموزش عالی کشور، محیطی رشد دهنده و تجربه آموزشی تحول آفرین برای تحصیل و کارآمدگی در هماهنگی با استعدادهای فردی و محلی در اختیار دانشجویان قرار می دهد که به ارتقاء دانش تخصصی و توان حل مسئله، رهبری، ارتباطات و مهارت های بین فردی ایشان می انجامد. بنابراین، به نظر، مسئله عمده در نظام پژوهش آموزش عالی ایران به طور عام و دانشگاه آزاد اسلامی به طور اخص، فقدان مهارت‌ها و بینش‌های روشی نیست، بلکه مسئله اصلی و عمده در نظام آموزش عالی ما، مسئله‌گریزی و عدم کاربست الگو و سرمشق معینی است که نظام مسائل آن از بافت و شبکه پیچیده و تعاملی خرده نظام‌های استخراج یافته باشد. در نتیجه، سیاستگذاری و تصمیم‌گیری در آن، مستلزم طراحی سیاست‌پژوهی هوشمندانه‌ای است که بتواند با تبیین، طبقه‌بندی و ترسیم شبکه تعاملی مسائل آن حوزه، نقشه راه، تصویر و دیدی نظام‌یافته‌ای نسبت به آن ارائه دهد تا از این طریق بتوان دیدگاهی جامع و عمیق‌تر نسبت به مسائل دست یافت و بسترسازی لازم در جهت کاربردی شدن یافته‌های تحقیقات نیز افزایش یابد. پس از این رو پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که الگوی عملکرد نظام آموزش عالی از لحاظ آموزشی، پژوهشی و فرهنگی چگونه است؟

روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ رویکرد پیمایشی-توسعه‌ای، و از لحاظ نوع، کیفی می‌باشد. گروهی از خبرگان شامل اساتید دانشگاهی، مدیران ارشد آموزش عالی، و مشاورین مجرب در حوزه مدیریت آموزش عالی به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند. خصوصیات

مورد نظر برای تجربه بودن افراد، شامل موارد زیر می‌شد: تسلط به حوزه مدیریت آموزش عالی، آشنایی با ساختار و فرایندهای دانشگاه آزاد اسلامی، تسلط به حوزه مدیریت عملکرد آموزش عالی، دارای مدرک دکتری، حداقل ۵ سال سابقه آموزشی یا اجرایی در نظام آموزش عالی. لازم به ذکر است در این تحقیق، از روش نمونه‌گیری نظری استفاده شد. در این روش، تعداد نمونه تابعی از اشباع نظری محقق می‌باشد. فرایند نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری محقق ادامه یافت و مجموعاً ۱۱ مصاحبه صورت گرفت.

در این تحقیق، از آنجایی که از روش تحلیل تم استفاده گردید، ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساختار یافته خبرگان بود. در این مصاحبه‌ها، سؤالات اصلی زیر مطرح شد: دیدگاه شما نسبت به عملکرد فعلی نظام آموزش عالی کشور در حوزه آموزش چیست؟؛ از دیدگاه شما چه مؤلفه‌های در عملکرد نظام آموزش عالی کشور در حوزه آموزش نقش آفرین هستند؟؛ دیدگاه شما نسبت به عملکرد فعلی نظام آموزش عالی کشور در حوزه پژوهش چیست؟؛ از دیدگاه شما چه مؤلفه‌های در عملکرد نظام آموزش عالی کشور در حوزه پژوهش نقش آفرین هستند؟؛ دیدگاه شما نسبت به عملکرد فعلی نظام آموزش عالی کشور در حوزه فرهنگ چیست؟؛ و از دیدگاه شما چه مؤلفه‌های در عملکرد نظام آموزش عالی کشور در حوزه فرهنگ نقش آفرین هستند؟. در این تحقیق، برای اطمینان از روایی مصاحبه‌ها، از روش درگیری طولانی مدت پژوهشگر با فضای پژوهشی و مشاهدات مداوم او در محیط پژوهش از جمله اعتمادسازی با افراد موضوع پژوهش، فراگیری فرهنگ آن محیط و کنترل بدفهمی‌های ناشی از مداخله‌های پژوهشگر یا مطلعان استفاده شد. همچنین، برای اطمینان از پایایی مصاحبه‌ها نیز، بعد از انجام هر مصاحبه، کدهای استخراج با فرد مصاحبه شونده در میان گذاشته می‌شد تا اطمینان حاصل شود که کدهایی که محقق از مصاحبه استنباط نموده است، با مکنونات ذهنی مصاحبه شونده همخوانی دارد. در این تحقیق، به منظور تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها و دستیابی به مدل مفهومی تحقیق، از روش تحلیل تم و کدگذاری باز و محوری استفاده گردید.

یافته‌ها

اولین مرحله از تجزیه و تحلیل، به شناسایی و استخراج تم‌های فرعی از محتوای مصاحبه‌ها اختصاص داشت. بر این اساس، بعد از انجام هر مصاحبه، محقق با بررسی چندباره آن، تم‌های فرعی موجود در متن مصاحبه را استخراج و کدگذاری می‌نمود. در جداول ۱ تا ۳، تم‌های فرعی

شناسایی شده به تفکیک ابعاد سه‌گانه الگوی تحقیق (آموزش، پژوهش و فرهنگ) ارائه شده‌اند. گفتنی است کدهای کنار هر تم فرعی، شامل یک حرف لاتین و یک عدد می‌باشد. حرف لاتین (به ترتیب حروف الفبا)، نشان دهنده فرد مصاحبه شونده، و عدد کنار این حرف نشان دهند شماره مفهوم استخراج شده از آن مصاحبه خاص می‌باشد:

جدول ۱. تم‌های فرعی شناسایی شده مربوط به بعد آموزش

تم‌های فرعی	کدهای مربوطه
بسیاری از فرایندها و رویه‌های سازمانی در نظام آموزش عالی موجبات بی‌انگیزگی دانشجویان را فراهم آورده است	A ₁ , E ₂ , I ₄ , L ₃
تدریس اثربخش هنر و مهارتی است که اساتید دانشگاهی ما باید آن را بیاموزند	A ₂ , B ₂ , F ₃ , H ₆ , N ₃
برخی از اساتید دانشگاهی تنها بر روی چند مبحث درسی خاص تسلط دارند	A ₃ , C ₁ , M ₂
سطح دانش بسیاری از دانشجویان فارغ‌التحصیل جوابگوی نیازهای بازار کار نیست	B ₁ , G ₂ , L ₄
در اغلب رشته‌ها بسیاری از واحدهای تخصصی نیاز به بازنگری دارند و جوابگوی نیاز امروز نیستند	B ₃ , I ₂ , O ₃
این هنر نظام آموزش عالی کشور است که چگونه انگیزه و شوق جوانان را برای تحصیل و کسب علم تقویت کند	B ₄ , E ₁ , H ₄
نحوه تدریس اساتید باید به گونه‌ای باشد که در نهایت منجر به یادگیری بلند مدت در دانشجویان گردد	C ₂ , H ₂ , J ₁ , K ₄ , N ₁
مدرک‌گرایی آفت جامعه ماست	C ₃ , F ₄ , H ₅ , K ₁
حین برنامه‌ریزی ترم‌های تحصیلی، مدیران گروه‌های آموزشی باید از تسلط کامل اساتید بر محتوای درسی اطمینان حاصل نمایند	E ₃ , F ₁ , L ₁ , O ₁
میتوان برخی از واحدهای درسی غیر ضرور را با واحدهای جدید و منطبق با نیاز جامعه جایگزین کرد	E ₄ , G ₄ , J ₃ , M ₁
نسل‌های جدید ما دچار کم‌انگیزگی برای تحصیل هستند	F ₂ , G ₁ , H ₃
در بسیاری از رشته‌های تحصیلی، با افت سطح علمی فارغ‌التحصیلان مواجه	F ₅ , I ₃ , M ₃

هستیم	
نبود همخوانی کامل واحدهای درسی در رشته‌های دانشگاهی با آنچه در عمل بازار کار و جامعه به آن نیاز دارد، یکی از آفت‌های نظام آموزش عالی است	G ₃ , H ₇ , K ₂ , O ₂
باید بینیم خروجی نظام آموزش عالی ماچيست و چه دردی از جامعه و صنعت دوا می‌کند	H ₁ , J ₄ , L ₂ , N ₂
کیفیت تدریس اساتید بسیار مهمتر از کمیت و مدت زمان تدریس آنهاست	I ₁ , K ₄
خلاقیت در روش تدریس می‌تواند به اثربخشی آن کمک کند	I ₅ , J ₂ , K ₃ , O ₄

جدول ۲. تم‌های فرعی شناسایی شده مربوط به بعد پژوهش

تم‌های فرعی	کدهای مربوطه
باید با خودمان روراست باشیم و بپذیریم که کیفیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی بسیار افت کرده است	A ₄ , B ₇ , K ₇
اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی باید در جهت کسب مقام‌های و جوایز داخلی یا بین‌المللی پژوهشی حمایت و تشویق شوند	A ₅ , C ₇ , H ₁₂ , N ₈
تعداد مقالات پذیرش شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس‌های بین‌المللی معتبر (داخلی و خارجی) تا حدودی باید مورد توجه قرار گیرد	B ₅ , C ₄ , G ₅ , J ₈ , O ₆
نباید دلخوش به این باشیم که در سال تعداد زیادی پایان‌نامه و رساله در دانشگاه‌های ما دفاع می‌شود	B ₆ , G ₈ , I ₉ , K ₆ , M ₅
چاپ کتاب از طریق انتشارات معتبر و تخصصی بسیار ارزشمندتر از بکارگیری برخی انتشاراتی‌های عمومی است که تنها با دریافت مبلغی حاضر به چاپ هر محتوایی می‌شوند	C ₅ , E ₆ , H ₈
دانشگاه‌ها باید به صورت فعالانه بدنبال رفع نیازهای پژوهشی ارگان‌های مختلف کشور باشند	C ₆ , F ₆ , J ₁₀ , N ₆
ملی یا بین‌المللی بودن کنفرانس‌هایی که اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی ما در آن شرکت کرده‌اند اهمیت دارد	E ₅ , I ₈ , J ₅ , N ₄
در بسیاری از پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها کارهای تکراری و بی ارزش انجام	E ₇ , G ₇ , L ₆ , O ₈

می شود	
تعداد مقالات چاپ شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مجلات معتبر (داخلی و خارجی) تا حدودی باید مورد توجه قرار گیرد	F ₇ , H ₁₁ , M ₄
تعداد کتب چاپ توسط اعضای هیئت علمی می تواند تا حدودی در عملکرد نظام آموزش عالی اثرگذار باشد	F ₈ , K ₅ , O ₅
بسیاری از پایان نامه ها و رساله ها هیچ همخوانی با نیازهای روز جامعه و بازار کار ندارند	F ₉ , K ₁₀ , N ₅
نظام آموزش عالی کشور باید اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی خود را در جهت اجرای طرح های پژوهشی کلان توانمند کنند	G ₆ , H ₁₀
در امور پژوهشی، کاربردی بودن و کمک به توسعه مرزهای علمی مهم است، نه تعداد پروژه ها	G ₉ , I ₁₁ , L ₅
ارائه حضوری مقالات که اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس های بین المللی معتبر (داخلی و خارجی) نشانده دهنده کیفیت بالای مقاله آنهاست	G ₁₀ , J ₇ , M ₆
کیفیت پایان نامه ها و رساله ها معضلی است که نظام آموزش عالی باید برای بهبود آن چاره اندیشی کند	H ₉ , I ₁₀ , K ₉
کسب یک افتخار علمی توسط عضو هیئت علمی می تواند به تقویت برند دانشگاه کمک شایانی کند	I ₆ , J ₁₁ , O ₇
سطح کیفی مجلاتی که مقالات اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به چاپ رسانده اند بسیار مهم و تعیین کننده است	I ₇ , J ₉ , L ₇
در حوزه چاپ کتاب، کیفیت محتوا بسیار اهمیت دارد	J ₆ , K ₈ , N ₇

جدول ۳. تم های فرعی شناسایی شده مربوط به بعد فرهنگ

تم های فرعی	کدهای مربوطه
ترویج روحیه استقلال طلبی در دانشجویان و حتی اعضای هیئت علمی یکی از وظایف نظام آموزش عالی کشور است	A ₆ , C ₉ , G ₁₃ , O ₁₂
اساتید دانشگاه می بایست هم خودشان به اخلاق مدارای ایمان داشته باشند و هم این باور فرهنگی را به دانشجویان خود	A ₇ , B ₈ , G ₁₁ , K ₁₂

منتقل نمایند	
نظام آموزش عالی باید دانشجویانی را پرورش دهد که عمیقاً به استقلال سیاسی کشور باور داشته باشند	A ₈ , F ₁₀ , L ₉ , M ₇ , N ₉
دوران دانشجویی فرصت مناسبی است که نظام آموزش عالی بر روی نهادینه کردن فرهنگ عدالت‌خواهی در ذهن و روحیه آینده سازان کشور کار کند	B ₉ , C ₁₀ , E ₈ , I ₁₂ , O ₁₁
دور شدن نظام آموزش عالی کشور از اصول اخلاقی می‌تواند تبعات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جبران ناپذیری برای کشور داشته باشد	C ₈ , E ₉ , J ₁₂ , K ₁₃ , M ₉
دانشگاه‌ها باید دانشجویان را به این خودباوری برسانند که کشور می‌تواند در عرصه‌های مختلف علمی روی پای خود بایستد	E ₁₀ , H ₁₃ , K ₁₁
برقراری عدالت آموزشی در سطح دانشگاه‌های کشور، جزو وظایف نظام آموزش عالی است	F ₁₁ , G ₁₂ , L ₁₀ , N ₁₁ , O ₁₀
در همه رشته‌های دانشگاهی، باید اصول اخلاقی آموزش داده شود	F ₁₂ , H ₁₅ , M ₈
بنیان‌های اخلاقی جامعه باید از طریق دانشگاه‌های تقویت شود	G ₁₄ , L ₈ , N ₁₀
نظام آموزش عالی باید دانشجویان را با بنیان‌های عدالت اجتماعی و اقتصادی آشنا کند	H ₁₄ , I ₁₃ , K ₁₄ , O ₉

در مرحله بعد، سعی شد تا از طریق توجه عمیق به تم‌های فرعی شده و تشخیص وجوه تشابه و افتراق آنها با یکدیگر، دسته‌بندی‌های کلی‌تری به نام "تم اصلی" ایجاد گردد، و تم‌های فرعی هم سنخ و هم راستا، در این دسته‌های کلی‌تر جاگذاری شوند و برای آنها نام‌گذاری کامل‌تری صورت پذیرد. ماحصل این فرایند، شناسایی ۱۵ تم اصلی بود که به تفکیک ابعاد سه‌گانه الگوی تحقیق، در جداول ۴ تا ۶ قابل مشاهده می‌باشند:

جدول ۴. تم‌های اصلی مربوط به بعد آموزش

تم‌های اصلی	تم‌های فرعی
-------------	-------------

در اغلب رشته‌ها بسیاری از واحدهای تخصصی نیاز به بازنگری دارند و جوابگوی نیاز امروز نیستند	همخوانی واحدهای درسی با نیازهای واقعی جامعه و بازار کار
میتوان برخی از واحدهای درسی غیر ضرور را با واحدهای جدید و منطبق با نیاز جامعه جایگزین کرد	
نبود همخوانی کامل واحدهای درسی در رشته‌های دانشگاهی با آنچه در عمل بازار کار و جامعه به آن نیاز دارد، یکی از آفت‌های نظام آموزش عالی است	
برخی از اساتید دانشگاهی تنها بر روی چند مبحث درسی خاص تسلط دارند	تسلط علمی اساتید بر مباحث درسی
حین برنامه‌ریزی ترم‌های تحصیلی، مدیران گروه‌های آموزشی باید از تسلط کامل اساتید بر محتوای درسی اطمینان حاصل نمایند	
نحوه تدریس اساتید باید به گونه‌ای باشد که در نهایت منجر به یادگیری بلند مدت در دانشجویان گردد	اثربخشی شیوه آموزش اساتید
کیفیت تدریس اساتید بسیار مهمتر از کمیت و مدت زمان تدریس آنهاست	
تدریس اثربخش هنر و مهارتی است که اساتید دانشگاهی ما باید آن را بیاموزند	
خلاقیت در روش تدریس می‌تواند به اثربخشی آن کمک کند	
نسل‌های جدید ما دچار کم‌انگیزی برای تحصیل هستند	
این هنر نظام آموزش عالی کشور است که چگونه انگیزه و شوق جوانان را برای تحصیل و کسب علم تقویت کند	توانایی نظام آموزش عالی در ایجاد انگیزه تحصیل در دانشجویان
بسیاری از فرایندها و رویه‌های سازمانی در نظام آموزش عالی موجبات بی‌انگیزی دانشجویان را فراهم آورده است	
باید بینیم خروجی نظام آموزش عالی ما چیست و چه دردی از جامعه و صنعت دوا می‌کند	
مدرک‌گرایی آفت جامعه ماست	سطح دانش و مهارت دانشجویان در زمان فارغ‌التحصیلی
در بسیاری از رشته‌های تحصیلی، با آفت سطح علمی فارغ‌التحصیلان مواجه هستیم	
سطح دانش بسیاری از دانشجویان فارغ‌التحصیل جوابگوی نیازهای بازار کار نیست	

جدول ۵. تم‌های اصلی مربوط به بعد پژوهش

تم‌های اصلی	تم‌های فرعی
کمیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها	نباید دلخوش به این باشیم که در سال تعداد زیادی پایان‌نامه و رساله در دانشگاه‌های ما دفاع می‌شود
	در امور پژوهشی، کاربردی بودن و کمک به توسعه مرزهای علمی مهم است، نه تعداد پروژه‌ها
کیفیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها	باید با خودمان روراست باشیم و بپذیریم که کیفیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی بسیار افت کرده است
	بسیاری از پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها هیچ همخوانی با نیازهای روز جامعه و بازار کار ندارند
	در بسیاری از پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها کارهای تکراری و بی ارزش انجام می‌شود
	کیفیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها معضلی است که نظام آموزش عالی باید برای بهبود آن چاره‌اندیشی کند
مقالات چاپ شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مجلات معتبر (داخلی و خارجی)	تعداد مقالات چاپ شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مجلات معتبر (داخلی و خارجی) تا حدودی باید مورد توجه قرار گیرد
	سطح کیفی مجلاتی که مقالات اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به چاپ رسانده‌اند بسیار مهم و تعیین کننده است
مقالات پذیرش شده اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس‌های بین‌المللی معتبر (داخلی و خارجی)	تعداد مقالات پذیرش شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس‌های بین‌المللی معتبر (داخلی و خارجی) تا حدودی باید مورد توجه قرار گیرد
	ملی یا بین‌المللی بودن کنفرانس‌هایی که اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی ما در آن شرکت کرده‌اند اهمیت دارد
	ارائه حضوری مقالات که اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس‌های بین‌المللی معتبر (داخلی و خارجی) نشاندهنده کیفیت بالای مقاله آنهاست
کتاب چاپ شده توسط اساتید در انتشارات	تعداد کتب چاپ شده توسط اعضای هیئت علمی می‌تواند تا حدودی در عملکرد نظام آموزش عالی اثرگذار باشد

معتبر	در حوزه چاپ کتاب، کیفیت محتوا بسیار اهمیت دارد
	چاپ کتاب از طریق انتشارات معتبر و تخصصی بسیار ارزشمندتر از بکارگیری برخی انتشاراتی‌های عمومی است که تنها با دریافت مبلغی حاضر به چاپ هر محتوایی می‌شوند
کسب رتبه و جوایز پژوهشی (ملی یا بین‌المللی) توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی	اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی باید در جهت کسب مقام‌های و جوایز داخلی یا بین‌المللی پژوهشی حمایت و تشویق شوند
	کسب یک افتخار علمی توسط عضو هیئت علمی می‌تواند به تقویت برند دانشگاه کمک شایانی کند
طرح‌های پژوهشی استانی یا ملی	نظام آموزش عالی کشور باید اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی خود را در جهت اجرای طرح‌های پژوهشی کلان توانمند کند
	دانشگاه‌ها باید به صورت فعالانه بدنبال رفع نیازهای پژوهشی ارگان‌های مختلف کشور باشند

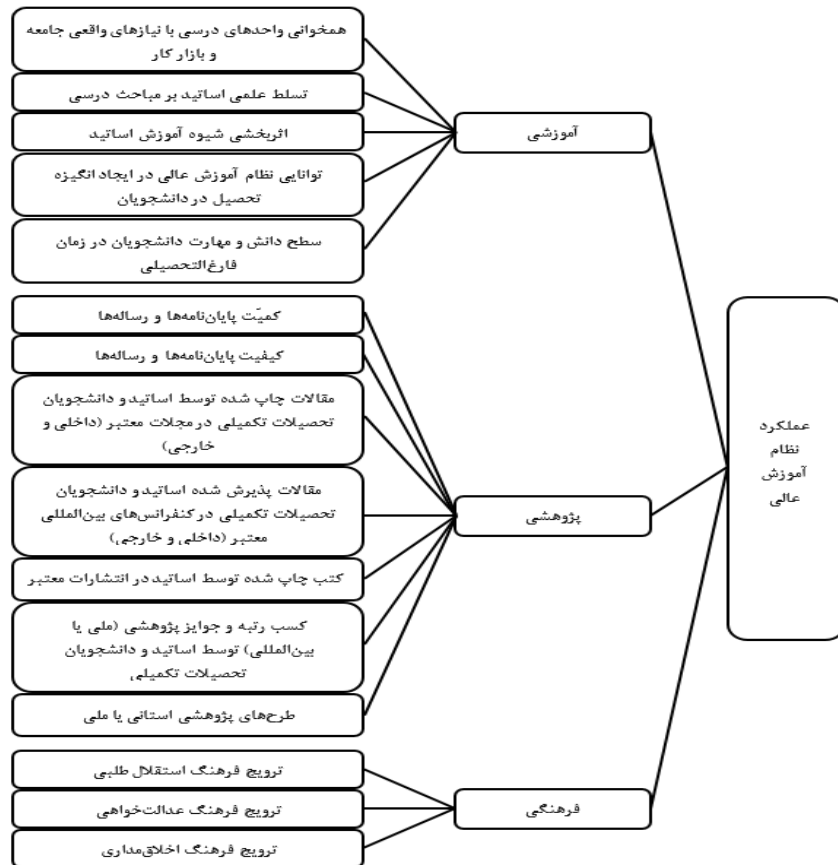
جدول ۶. تم‌های اصلی مربوط به بعد فرهنگ

تم‌های اصلی	تم‌های فرعی
ترویج فرهنگ استقلال طلبی	نظام آموزش عالی باید دانشجویانی را پرورش دهد که عمیقاً به استقلال سیاسی کشور باور داشته باشند
	دانشگاه‌ها باید دانشجویان را به این خودباوری برسانند که کشور می‌تواند در عرصه‌های مختلف علمی روی پای خود بایستد
	ترویج روحیه استقلال طلبی در دانشجویان و حتی اعضای هیئت علمی یکی از وظایف نظام آموزش عالی کشور است
ترویج فرهنگ عدالت‌خواهی	نظام آموزش عالی باید دانشجویان را با بنیان‌های عدالت اجتماعی اقتصادی آشنا کند
	دوران دانشجویی فرصت مناسبی است که نظام آموزش عالی بر روی نهادینه کردن فرهنگ عدالت‌خواهی در ذهن و روحیه آینده سازان کشور کار کند
	برقراری عدالت آموزشی در سطح دانشگاه‌های کشور، جزو وظایف نظام آموزش عالی است

بنیان‌های اخلاقی جامعه باید از طریق دانشگاه‌های تقویت شود	ترویج فرهنگ اخلاق‌مداری
اساتید دانشگاه می‌بایست هم خودشان به اخلاق‌مداری ایمان داشته باشند و هم این باور فرهنگی را به دانشجویان خود منتقل نمایند	
دور شدن نظام آموزش عالی کشور از اصول اخلاقی می‌تواند تبعات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جبران‌ناپذیری برای کشور داشته باشد	
در همه رشته‌های دانشگاهی، باید اصول اخلاقی آموزش داده شود	

بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته در مراحل قبل، شماتیک الگوی تحقیق به صورت زیر قابل ارائه می‌باشد. (شکل ۱)

شکل ۱. الگوی پیشنهادی تحقیق

بحث و نتیجه گیری

برای اولین بار در سال ۱۳۳۴ (ه.ش) شورایی به نام "شورای مرکزی دانشگاه ها" تشکیل که در صورت لزوم با اعزام بازرسان شایسته بر روند فعالیت موسسات آموزش عالی با توجه به قوانین و مقررات و احتیاجات و امکانات کشور نظارت نماید. که ماده ۳ قانون مذکور در خصوص نظارت و ارزیابی به شرح ذیل می باشد: ماده ۳: قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی (۱۳۵۳ ه.ش) نظارت بر برنامه های آموزشی و برنامه های ارتباطات جمعی از نظر تربیتی و ایجاد هماهنگی و ارتباط منطقی میان همه سطوح آموزشی می داند. بنابراین تشکیلات ارزیابی در آموزش عالی کشور از سال ۱۳۶۵ با تصویب قانون تشکیل

هیأت‌های امنای دانشگاه‌ها گسترش یافت و در سال ۱۳۷۰ با شکل‌گیری دفتر نظارت و ارزیابی در وزارت فرهنگ و آموزش عالی و به دنبال آن شورای نظارت و ارزیابی به منظور نظارت و سنجش آموزش دانشگاه‌ها تشکیل گردید.

نظام‌های ارزیابی متعددی در جهان وجود دارد که به لحاظ گستردگی نظام‌های ارزیابی در کشورهای مختلف جهان، پژوهشگر تلاش نموده تا در سطح جهان براساس طبقه‌بندی قاره‌ای از هر قاره نمونه‌هایی انتخاب و مورد بررسی قرار دهد که در ذیل به این کشورها اشاره گردیده است. نکته مهم این بود که هر کدام از این کشورها با توجه به ارزش‌های حاکم، از نظام خاصی برای ارزیابی آموزش عالی استفاده نموده است. ورتن و همکاران در کتاب برنامه ارزشیابی اولین حرکت‌های ارزشیابی در نظام آموزش عالی را در دهه ۱۸۰۰ بدنبال عدم موفقیت برنامه‌های آموزشی و اجتماعی در بریتانیای کبیر می‌دانند. شروع ارزیابی در آمریکا نیز از اواخر سال ۱۸۰۰، توسط آژانس‌های اعتباربخشی ملی و منطقه‌ای جهت آموزش و پرورش در ایالات متحده و در دانشگاه بوستون کمیته امتحانات رسمی (چاپی) در ۱۸۴۵ و ۱۸۴۶ در چند موضوع خاص برای مقایسه دانشکده‌ها بکار رفت. در سیستم آموزشی اروپای غربی، تجارب سازمان یافته بعد از این تاریخ می‌باشد. از جمله تجربه‌های قابل توجه در سایر کشورها، تشکیل « نهاد کیفیت دانشگاه‌های استرالیا»^۱ است. این نهاد در سال ۲۰۰۱ میلادی تأسیس شد و از همان سال کوشش‌های آزمایشی خود را برای بهبود کیفیت از طریق ممیزی دانشگاه‌های استرالیا آغاز کرده؛ اما کشور آسیایی مالزی، در سال ۲۰۰۱ میلادی تنها به تأسیس بخش تضمین کیفیت دانشگاه‌های دولتی به عنوان یک واحد سازمانی در وزارت آموزش اقدام کرده است. در میان کشورهای آمریکای جنوبی، تجربه آرژانتین قابل ذکر است. این کشور در سال ۱۹۹۶ میلادی «کمیسیون ملی ارزیابی و اعتبارسنجی» را به وجود آورد و مسئولیت بخش کیفیت و قضاوت را به آن محول کرد. همچنین در شیلی، «کمیسیون ملی اعتبارسنجی» در سال ۱۹۹۹ میلادی تأسیس شد.

بر اساس الگوی پیشنهادی تحقیق، عملکرد نظام آموزش عالی کشور را از طریق سه بعد اصلی می‌تواند مورد بررسی و ارزیابی قرار داد. بعد اول، حوزه آموزش می‌باشد که شاید رسالت اصلی

^۱ -Australian Universities Quality Agency (AUQA)

نظام آموزش عالی محسوب گردد. بر اساس نتایج حاصله، مشخص شد که در جهت عملکرد بهتر آموزشی نظام آموزش عالی کشور، می‌بایست همخوانی واحدهای درسی با نیازهای واقعی جامعه و بازار کار مورد بازبینی و بهبود قرار گیرد، همچنین تلاش شود تا اساتید به تسلط علمی کاملی بر مباحث درسی خود داشته باشند و به آنها کمک شود تا اثربخشی شیوه آموزش خود را ارتقا دهند، علاوه بر این نظام آموزش عالی خود را در جهت ایجاد انگیزه تحصیل در دانشجویان توانمند نماید، و نهایتاً سطح دانش و مهارت دانشجویان فارغ‌التحصیل مورد پایش دقیق قرار گرفته و اقدامات اصلاحی لازم در این جهت طراحی و اجرا گردد. بعد دوم الگوی پیشنهادی تحقیق، به عملکرد پژوهشی نظام آموزش عالی اشاره دارد. بر اساس نتایج حاصل از تحقیق، در جهت بررسی و تحلیل عملکرد پژوهشی نظام آموزش عالی، باید مؤلفه‌هایی همچون کمیّت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، کیفیت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، مقالات چاپ شده توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مجلات معتبر (داخلی و خارجی)، مقالات پذیرش شده اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در کنفرانس‌های بین‌المللی معتبر (داخلی و خارجی)، کتب چاپ شده توسط اساتید در انتشارات معتبر، کسب رتبه و جوایز پژوهشی (ملی یا بین‌المللی) توسط اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی، و طرح‌های پژوهشی استانی یا ملی را مدنظر قرار داد. نهایتاً بعد سوم الگوی پیشنهادی تحقیق به مباحث فرهنگی اشاره دارد. نتایج تحقیق نشان داد که نظام آموزش عالی کشور موظف به ترویج سه حوزه فرهنگی شامل ترویج فرهنگ استقلال طلبی، ترویج فرهنگ عدالت‌خواهی، و ترویج فرهنگ اخلاق‌مداری است و در بررسی عملکرد این نظام، می‌بایست موارد سه‌گانه فوق نیز مدنظر قرار گیرند. این نتایج، با نتایج تحقیقات صورت گرفته توسط خشکاب (۱۴۰۰)، پرونای و همکاران (۲۰۲۲)، ملگویزوغارد و یثانو (۲۰۲۱)، آلانی، خان و مانوئل (۲۰۱۸)، و کریسلی و همکاران (۲۰۱۸) همخوانی دارد.

منابع

- اسلامی، مریم. (۱۴۰۰). برنامه ریزی نیروی انسانی در آموزش عالی و ارتباط آن با عملکرد دانشگاه، ششمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی و آموزش و پرورش، تهران.
- تورنگ، سیدکمال. مدهوشی، مهرداد. آقاجانی، حسنعلی. صفایی قادیکلایی، عبدالحمید. (۱۳۹۷). ارائه مدل بومی ارزیابی تأثیر مدیریت دانش بر عملکرد دانشگاه‌های منتخب کشور با میانجی‌گری توانمندی فرایند سازمانی، مدیریت تحول، ۱۰ (۳): ۱۱۵-۱۰۵.

- خادمی کله لو، محمد. (۱۳۹۶). ارایه الگوی مفهومی ارتباط آموزش عالی و بازار کار (با محوریت اشتغال دانش‌آموختگان)، کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، کازرون.
- خشکاب، شهربانو. (۱۴۰۰). ارزیابی کارایی عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌های صنعتی ایران، مجله آموزش عالی ایران، ۱۳ (۲): ۷۴-۸۳.
- خورشیدی، ماشاءاله. (۱۳۹۹). بررسی تاثیر ابعاد مدیریت ارزش بر عملکرد سازمانی مبتنی بر استاندارد آموزشی ایزو ۱۰۰۱۵ (مورد مطالعه: دانشگاه فرهنگیان بوشهر)، مجله پویا در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، ۴ (۳): ۲۵-۳۷.
- روزبه، علی مصطفی. تیمورتزاد، کاوه. ربیعی مندرضا. محمدرضا. (۱۴۰۰). اولویت بندی خط مشی‌های توسعه منابع انسانی دستگاه‌های دولتی ایران بر اساس نتایج حاصل از تحلیل شکاف اهمیت-عملکرد، خط مشی گذاری عمومی در مدیریت، ۱۲ (۱): ۱۳۵-۱۴۲.
- شاکراردکانی، جواد. (۱۳۹۷). تحلیل پوششی داده‌ها (DEA) و کاربرد آن در اندازه‌گیری کارایی و بهبود عملکرد موسسات آموزشی، تهران: انتشارات هومان.
- شکرزاده، منیر. (۱۳۹۶). نگاهی به شایستگی‌های رفتاری در آموزش عالی با تاکید بر شایستگی‌های روسای دانشکده‌ها، تهران: انتشارات سنجش و دانش.
- شیدوشی، لیلا. شیدوش، ندا. (۱۴۰۱). عملکرد دانشگاه در نظام آموزش عالی کشور از دیدگاه مقام معظم رهبری، نهمین کنفرانس ملی آموزش و توسعه سرمایه انسانی، تهران.
- شیرویه زاد، هادی؛ سیفی، مریم؛ بیاتی، نجمه. (۱۳۹۵). تحلیل شکاف و تجزیه و تحلیل عملکرد-اهمیت ابعاد کیفیت خدمات به تفکیک گرایش تحصیلی، سومین کنفرانس ملی توسعه علوم مهندسی، تنکابن.
- غربا، مبینا. دهباشی، اکرم. رحیمی، حمید. (۱۳۹۸). گسست آموزشی: فاصله برنامه درسی قصد شده و کسب شده در نظام آموزش عالی ایران، مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۹ (۴): ۹۳-۱۱۴.
- صمدیان، زهرا. (۱۴۰۱). مطالعه و سنجش عملکرد برنامه آموزشی در دانشگاه‌های کشور مطالعه موردی: دانشگاه پیام نور، دهمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.
- گلیچ، محمد جواد. (۱۳۹۶). مدل جدید تحلیل پوششی داده‌ها دمرحله‌ای فازی با بازده به مقیاس متغیر، تصمیم‌گیری و تحقیق در عملیات، ۲ (۲): ۱۴۶-۱۳۰.
- فخاری، حسین. دادگر، شهرام. (۱۳۹۸). بررسی «شکاف انتظار-عمل» آموزش مهارت‌های حرفه‌ای در دانش‌آموختگان رشته حسابداری (با تاکید بر دوره کارشناسی)، مطالعات برنامه ریزی آموزشی، ۴ (۳): ۴۱-۵۶.
- مشایخی، شروین. صالحی، محمد. عنایتی، ترانه. (۱۳۹۷). شناسایی مدل شکاف عملکرد در سازمان تامین اجتماعی ایران به منظور تغییر رویکرد در آموزشهای مرسوم، آموزش و توسعه منابع انسانی، ۶ (۳): ۳۱-۴۳.
- Alani, F.S., Khan, M.F.R. and Manuel, D.F. (2018), University performance evaluation and strategic mapping using balanced scorecard (BSC): Case study – Sohar University, Oman, International Journal of Educational Management, 32 (4): 689-700.

- Al-Hosaini, Fahmi Fadhl, and Saudah Sofian. (2015); A review of balanced scorecard framework in higher education institution (HEIs), *International Review of Management and Marketing*, 5:1-26.
- Azizi, F., Behzadian, M., Afshari, A. J. (2012). Which perspectives in the balanced scorecard are appropriate for the universities? *European Journal of Scientific Research*, 74(2): 164-175.
- Brown, B.A. and Irons, A. (2022), Introduction: A New Frontier for Higher Education, Brown, B.A. and Irons, A. (Ed.) *The Emerald Handbook of Higher Education in a Post-Covid World: New Approaches and Technologies for Teaching and Learning*, Emerald Publishing Limited, Bingley: 1-9.
- Chen, Y. C. and Lin, S. (2013), Applying Importance-Performance Analysis for Improving Internal Marketing of Hospital Management in Taiwan, *International Business Research*, 6 (4): 45-54.
- Cricelli, L., Greco, M., Grimaldi, M. and Llanes Dueñas, L.P. (2018), Intellectual capital and university performance in emerging countries: Evidence from Colombian public universities, *Journal of Intellectual Capital*, 19 (1): 71-95.
- Felce, A. (2019), Managing the quality of higher education in apprenticeships, *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9 (2): 141-148.
- Fernández-López, S., Rodeiro-Pazos, D., Calvo, N. and Rodríguez-Gulías, M.J. (2018), The effect of strategic knowledge management on the universities' performance: an empirical approach, *Journal of Knowledge Management*, 22 (3): 567-586.
- Gürlek, M. and Çemberci, M. (2020), Understanding the relationships among knowledge-oriented leadership, knowledge management capacity, innovation performance and organizational performance: A serial mediation analysis, *Kybernetes*, 49 (11): 2819-2846.
- Kibe, L.W., Kwanya, T. and Owano, A. (2020), Relationship between big data analytics and organisational performance of the Technical University of Kenya and Strathmore University in Kenya, *Global Knowledge, Memory and Communication*, 69 (6):537-556.
- Kitcharoen, K. (2004), The Importance-Performance Analysis of Service Quality in Administrative Departments of Private Universities in Thailand, *ABAC Journal*, 24 (3): 201-219.
- Melguizo-Garde, M. and Yetano, A. (2021), Are Chinese Students Studying at European Universities Satisfied? Performance and Challenges, Shneikat, B., Cobanoglu, C. and Tanova, C. (Ed.) *Global Perspectives on Recruiting International Students: Challenges and Opportunities*, Emerald Publishing Limited, Bingley: 173-186.
- Miranda, F., Chamorro, A., Murillo, L. and Vega, J. (2010), An Importance-Performance Analysis of Primary Health Care Services: Managers vs. Patients Perceptions, *Journal of Service Science and Management*, 3 (2): 227-234.
- Ngware, M.W. (2016), A Critical Assessment of Higher Education and Economic Development: The Importance of Building Technological Capabilities, *Annual Review of Comparative and International Education 2016* (International

- Perspectives on Education and Society, Vol. 30), Emerald Group Publishing Limited, Bingley: 201-219.
- Panda, S. (2022), Strategic IT-business alignment capability and organizational performance: roles of organizational agility and environmental factors, *Journal of Asia Business Studies*, 16 (1): 25-52.
- Pietrzak, Michał, Joanna Paliszkievicz, and Bogdan Klepacki. (2015). The application of the balanced scorecard (BSC) in the higher education setting of a Polish university, *Journal of Applied Knowledge Management*, 3(1): 151-164.
- Pronay, S., Keszey, T., Buzás, N., Sakai, T. and Inai, K. (2022), Performance of university technology transfer offices: evidence from Europe and Japan, *International Journal of Productivity and Performance Management*, 71 (4): 1343-1364.
- Udofia, E.E., Adejare, B.O., Olaore, G.O. and Udofia, E.E. (2021), Supply disruption in the wake of COVID-19 crisis and organizational performance: mediated by organizational productivity and customer satisfaction, *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 5 (3): 319-338.
- Zhai, X. and Tian, X. (2020), Do performance measures matter in the relationship between high-performance work system and organizational performance? *International Journal of Manpower*, 41 (3): 241-257.

Designing the model of the functional components of the higher education system Using theme analysis

*Quarterly Journal of Educational Leadership
& Administration
Islamic Azad University Garmsar Branch
Vol.16, No 4, winter2023, No.61*

Designing the model of the functional components of the higher education system Using theme analysis
Barat Mohammad Asheqi, Behrang Esmaeilshad, Maryam Hafezyan

Abstract:

The current research has been done with the aim of providing a model to investigate the performance of the higher education system. This research is applied in terms of purpose, survey-developmental in terms of approach, and qualitative in terms of type. The statistical population of this research was a group of experts, including university professors, senior managers of higher education, and experienced consultants in the field of higher education management, and based on the theoretical sampling method, 15 of them were selected as a statistical sample. The data collection tool in this research was in-depth and semi-structured interviews with experts. In this research, in order to ensure the validity and reliability of the interviews, two techniques were used, i.e. the use of structured processes of convergent interviews, and the presence of at least two people to conduct interviews separately but parallel to each other. Also, the method of data analysis in this research was the qualitative method of theme analysis. Finally, the results of the research led to the presentation of a model in the field of higher education system performance, including three dimensions of education, research and culture, and a total of fifteen components were assigned to these dimensions.

Keywords: Performance, Higher Education System, Theme Analysis.